

Produksjon av økologiske settepoteter med god kvalitet

Grim Jardar Aasgård / grim.jardar.aasgaard@lfr.no
Øko-Gudbrand Forsøksring

Innledning

Økologisk avlet frø og formeringsmateriale skal nå brukes i en økologisk produksjon. Dette er innbygd i både Debio-reglene og i felles europeisk regelverk. Øko-Gudbrand har gjennom flere år arbeidet med problemstillinger knyttet til økologisk settepotet og tørråte (Mæhlum 2004). Dette arbeidet er nå videreført gjennom et delprosjekt i et større nasjonalt pilotprosjekt på økologisk formeringsmateriale (Solberg 2004).

Behov

Det dyrkes ca 1720 daa økologisk matpotet årlig i Norge (Debio 2004). Ved en utskifting på 50 %, trengs det ca 190 tonn økologisk settepotet. Ved ei utskifting på 30 % trengs det ca 130 tonn. Dette med utgangspunkt at det settes ca 225 kg/ daa. Hvis gjennomsnitt salgbar avling med settepotet er 1500 kg/daa, trengs det ca 125 daa økologisk settepotet ved ei 50 % utskifting. Det trengs 86 daa ved ei 30 % utskifting. Hvor mye som skiftes ut årlig av settepotene vil variere.

Hvor stort behovet for økologisk settepotet er og hvor stort det kommer til å bli, er et tema som har blitt diskutert med Frøfirmaene (Gartnerhallen og Strand). Ca 150 tonn årlig er antatt å være ei fornuftig målsetting.

Strategier

Tørråte er et hovedproblem i oppformeringen av økologisk settepotet. Øko-Gudbrand har tidligere arbeidet ut fra strategien om å legge produksjonen av økologisk settepotet til områder som er klimatisk lite gunstig for tørråte (Mæhlum 2004, Hykkerud og Aasgård 2003). Denne strategien vidreføres i det nye prosjektet. Produsentmiljøer i områder med lavt tørråtepress (Nordlige dalfører, Nord-Troms og Finnmark) må styrkes og opprettholdes. Det arbeides også etter strategien om samarbeid. Øko-Gudbrand samarbeider her med Gartnerhallen, Strand Brænderi, Planteforsk og aktuelle forsøksringer og dyrkere i andre områder.

Status

Våren 2004 var det ca 12 tonn økologisk settepotet av sorten Troll for salg. Dette var først og fremst fra en dyrker i Alta, men også et lite parti ble levert fra Nord-Gudbrandsdalen (Vågå). Tilbakemeldingene på varene var gode, men det ble funnet noe stengelrâte hos en matpotetprodusent. En annen bemerkning fra kunder var at poteten hadde litt dårlig skall og flasset noe. For sesongen 2005 er det innmeldt ca 100 tonn økologisk settepoteter av sorten Troll til frøfirmaene. Ca 50 tonn er på lager hos 3 produsenter i Nord-Troms og Finnmark, mens resterende ca 25 tonn er hos to produsenter i Sør-Norge. Grunnen til den relativt store økningen skyldes i hovedsak at to av dyrkerne i nord hadde siste karensår i fjor og første økologiske avling i år. Det har og kommet til en dyrker til i Sør-Norge (Ringsaker).

Erfaringer

I 2004 har Øko-Gudbrand i samarbeid med Telemark Forsøksring og Nord-Østerdal forsøksring prøvd å få opp interessen for økologisk settepotetdyrking i disse områdene. For Telemark var det høyereliggende deler i Tinn og Vinje som var interessante. I både Telemark og Nord-Østerdal ble det arrangert informasjonsmøter, anlagt demonstrasjonsfelt, gitt tilbud om fagtur og arrangert markdager. Interessen har foreløpig vært begrenset og årsakene til dette er flere.

For Telemark sin del ligger en del av forklaringa i at det er lite potetdyrking generelt i Tinn og Vinje og derfor ikke er et produsentmiljø. Det at det ikke er ett potetmiljø fra før, er slik sett et toegga sverd. På den ene siden er det lavt smittepress, mens det på den andre sida ikke er noe "levende potetmiljø". Agronomisk og klimatisk ligger forholdene til rette og det kan hende at det for flere kan være et spørsmål om at tanken om en ny produksjon får modnes.

For Nord-Østerdal skyldes lav interesse for økologisk settepotetdyrking i all hovedsak regionens utbredte dyrking av mandelpotet. Mandelpoteten har sterke tradisjoner og er i praksis eneste sort i området. Her er det fortsatt mulig å lykkes med mandelpotet økologisk, sjøl om mesteparten av mandelpoten i Nord-Østerdal dyrkes konvensjonelt. Tradisjonene rundt sorten og god økonomi i mandelpotetdyrkinga gjør det vanskelig å få gjennomslag for økologisk settepotetdyrking. Det viser nok en gang at et områdes egnethet ut fra klima og fare for tørrrâte ikke er eneste faktor for å lykkes med å få i gang en produksjon. Klimatisk og ut fra tørrrâtepress egner området Nord-Østerdalen seg godt til økologisk potetproduksjon (Hykkerud & Aasgård 2003).

Når man først har fått i gang en produksjon, står en over for nye utfordringer. Ut fra praktisk veiledning hos de dyrkerne som finns, ser en at en økologisk settepotetdyrker står over for mange av de samme utfordringene som konvensjonelle settepotetdyrkere. Spesielt gjelder dette hvis det er snakk om å starte opp "helt fra bunnen" med settepotetdyrking og bygge opp kompetanse og produksjonsapparat for den nye produksjonen. Etter flere samtaler og erfaringsutveksling på fagdager med de økologiske settepotetdyrkerne, ser vi at både dyrkere og veiledere står overfor mange agronomiske og praktiske utfordringer. Disse er ikke nødvendigvis relatert til at produksjonen er økologisk, men går på faktorer som for eksempel ulike virus, skurv, vekstsprekk, vaning, varekvalitet, riktig størrelse og andre praktiske forhold knyttet til potetdyrking og settepotetdyrking generelt (Aasgård 2003, 2004b). Settepotetforskriften setter de samme krav til økologiske settepotetdyrkere som til konvensjonelle.

Veien videre – flaskehals

Dyr og lang frakt, spesielt fra Nord-Norge, er ei utfordring. Logistikken fra nord til sør er kostbar. Prisnedskrivningstilskuddet (3kr/kg) er ei forutsetning for at frøfirmaene vil satse på økologisk settepotetdyrking. Selv med dette tilskuddet, vil nok frøfirmaene oppfatte ei slik satsing som marginal når de må frakte økologiske settepoteter over så store avstander. En så effektiv og rasjonell logistikk som over hode mulig er en nøkkelfaktor for å lykkes. Våren 2005 er kvantumet i Finnmark og Nord-Troms så stort at Gartnerhallen kan kjøre fulle vogntog (26 tonn) med økologisk settepotet fra nord til sør.

God økonomi for produsenter av økologisk settepotet for salg, er en forutsetning for at gardbrukere vil satse på en slik produksjon. Prisnedskrivningstilskuddet (3 kr/kg) er med å gjøre prisen på settepoteten god og produksjonen økonomisk interessant (Aasgård 2004b). Det er allikevel en forutsetning at investeringsnivået hos den enkelte dyrker holdes så lavt som mulig.

Å få god nok kvalitet på varen er viktig for å lykkes med norsk økologisk settepotetproduksjon. En kvalitetsvare vil bidra til å sikre avsetning hvis ikke prisen blir urimelig høy. God kvalitet på formeringsmaterialet er svært viktig i økologisk plantedyrking der en ikke kan kompensere med kjemisk plantevern.

Kompetanseheving hos dyrkerne og lokale veiledere er avgjørende for å kunne produsere settepotet av god nok kvalitet. Kompetanseheving henger godt sammen med faktorer som varekvalitet og god økonomi. Produksjonen må gå mest mulig i takt med marked og omsetning. Øker produksjonen av økologisk matpotet, vil behovet for settepotet også øke. Dette avhenger også av utskiftingsgraden av settepoteten hos den enkelte potetpro-

ducent. Både frøfirmaene og Øko-Gudbrand følger spent med i salget av den økologiske settepoteten som finnes på markedet nå i 2005. Salget av denne vil være retningsgivende for om vi har truffet med anslag for behov og etterpørsel. Mattilsynet har opprettet en database som viser tilgangen på økologisk formeringsmateriale. Når det finns økologisk settepotet av den sorten som skal dyrkes plikter dyrker å bruke denne. Hvis det ikke finns økologisk frø av ønsket sort, kan det brukes ubeiset konvensjonell vare.

Faren for tørråte er et hovedproblem i oppformeringen av økologisk settepotet. Dette gjelder ikke bare i produksjonen av selve varen, men også i generasjonene i forkant. Tilgangen på miniknoller, eller prebasismateriale kan derfor være en kritisk faktor i oppformeringen av økologisk settepotet. Miniknoller blir dyrket i drivhus/netthus, mens prebasisdyrkinga skjer på egne prebasisfelt (klonfelt, P2) og hos egne prebasisdyrkere (P3) (Gartnerhallen 2004). Denne produksjonen er konvensjonell og det blir brukt kjemisk plantevern. Disse to årene på friland (P2 og P3) gir teknisk sett en mulighet for smitte av tørråte før materialet går ut til settepotetdyrker. Det er meget kritisk om en økologisk produsent får primærsmitte av tørråte inn på garden med for eksempel prebasismateriale. Tørråten må tas på alvor og det hadde vært en fordel om de økologiske settepotetdyrkerne hadde fått et utgangmateriale med færrest mulig generasjoner. Øko-Gudbrand har hatt forsøk med meristemstiklinger (pluggplanter) på friland i 2004. Hensikten er å finne ut hvor raskt (antall generasjoner) og hvor mye (antall knoller) avling det kan forventes. Forsøket fortsetter i 2005.

Mer informasjon

Mer informasjon om nasjonalt pilotprosjekt økologisk formeringsmateriale finnes på nettsiden: www.grontfagsenter.no/of. Ved spørsmål om økologisk settepotet ring Grim Jardar Aasgård på mobiltelefon 913 29 856.

Annen informasjon om temaet finns på www.mattilsynet.no og www.overhallaklon.no

Referanser

Aasgård, G.J. 2003. Potet på 70° nord, artikkel i Økologisk landbruk nr 3.

Aasgård, G.J. 2004a. Økologisk settepotet, artikkel i Økologisk landbruk nr 1.

Aasgård, G.J. 2004b. Økologisk settepotet, artikkel i Økologisk landbruk nr 4.

Debio 2004. Statistikk hentet fra Debio. www.debio.no

Gartnerhallen 2004. Informasjon om sertifisert settepotetavl. www.overhallaklon.no

Hykkerud & Aasgård 2003. Datamodeller og klimadata til vurdering av arealer egnet for økologisk potetdyrking, prosjektoppgave ved Høgskolen i Hedmark avd. Blæstad 2003, s 56-58 og 63.

Mæhlum, J.E. Sluttrapport for veiledings informasjonsprosjekter i økologisk landbruk(Statens landbruksforvaltning).

Solberg, S.Ø. 2004. Pilotprosjekt på økologisk frø og plantemateriale. Forskningsnytt om økologisk landbruk i Norden, nr 4: 16-17.